

Jakou roli bude hrát lékárník v systému poskytování zdravotní péče?

Role lékárníka prochází v posledních letech intenzivním vývojem. Kromě běžné lékárenské péče, jako je výdej či příprava léků, přibývá stále více nových výkonů orientovaných na pacienta – měření krevního tlaku, měření hladiny glukózy či cholesterolu, testování paměti nebo poradenství při odvykání kouření. Lékárníci se rovněž častěji zapojují do osvětových kampaní – snaží se edukovat veřejnost. Je důležité větší zapojení lékárníků do zmiňovaných screeningových programů a především vytvoření evidence výstupů z konzultací a systému pro sběr dat pro vyjednávání případné úhrady za tyto výkony.

Zapojení lékárníků do primární péče dává možnost ušetření peněz za výdaje na pozdější léčbu pacientů. Další potřebnou aktivitou je neustálá snaha po zkvalitňování dispenzace v lékárnách, zástupci Mladých lékárníků se k tomu snaží přispět a být nápomocní při aktualizaci stávajících dispenzačních minim a vytváření nových. Mezi budoucími možnými kompetencemi lékárníků byla původně zamýšlena možnost preskripce medikace lékárníkem. Byla však upravena na tzv. nouzový výdej. Lékárník by mohl za definovaných podmínek vydat chronicky užívaný léčivý přípravek vázaný na lékařský předpis, aniž by byl lékařem předepsán platný identifikátor. Důvod pro změnu konceptu byl ten, že skutečná preskripce lékárníkem není ve většině evropských zemí běžná.

Jednou z významných služeb, které lékárny v mnoha zahraničních zemích svým pacientům poskytují, je očkování. Přes všechny výhody očkování proti nejružnějším nemocem jsou imunizační programy nejen nedostatečně využívány, ale také stále více zpochybňovány. Mnoho pacientů se tak zbytečně vystavuje zdravotním komplikacím. Řada zemí proto hledá způsob, jak očkování co nejvíce přiblížit k pacientům. A jak se ukazuje, jeho poskytování v lékárnách či přímo lékárníky se stává účinnou strategií zdravotnictví v těchto státech. Rozšíření očkování do lékáren se zpočátku se-

tkávalo v řadě zemí s nepochopením a obavami. Lékárny, jež mají oprávnění provádět očkování, musí samozřejmě splňovat nejpřísnější požadavky správné lékárenské praxe týkající se jak materiálního a přístrojového vybavení, tak technického zabezpečení. Samotní lékárníci pak musí absolvovat školení a trénink v oblasti vakcinace a zvládání anafylaktických reakcí. Některé země mají systém akreditovaných kurzů v působnosti profesních organizací, jiné zakomponovaly trénink do učebních osnov v rámci pregraduálního studia. Samotné očkování poskytují vyškolení lékárníci, v některých státech jsou dokonce oprávněni očkovat i mimo lékárny – v zařízeních sociálních služeb, v domácím prostředí, na pracovištích nebo ve školách. Mimo jiné jsou také povinni monitorovat a hlásit nežádoucí události po očkování do národních registrů. V řadě zemí zaznamenávají výkon u pacienta do jeho záznamu, jinde je tento záznam posílán ošetřujícímu lékaři. Vakcínu nelze ve většině lékáren ve světě podat bez lékařského předpisu a obecně se zde očkují především dospělí, v mnohem menší míře pak děti nebo těhotné ženy. Praxe dokládá, že očkování realizované v lékárnách často přitahuje část populace, která by se bez této možnosti neočkovala. Podíl na tom mají především geografická dostupnost lékáren a delší otevírací hodiny, a tedy snadnější přístup pro pacienty. Podle nejnovějšího průzkumu Mezinárodní farmaceutické federace (FIP) je služba očkování v lékárnách aktuálně dostupná ve 36 zemích světa a v dalších 16 se připravuje. Za sledované pětileté období se počet zemí, jež tuto službu v lékárnách poskytují, zvýšil o 28 %. Lékárny tak nyní nabízejí očkování téměř 1,8 miliardám lidí po celém světě, tedy dvojnásobně vyššímu počtu než v roce 2016. Podobný trend je patrný také v Evropě. Zatímco ještě před pěti lety bylo možné provádět vakcinaci v lékárnách nejen lékárníky v sedmi státech EU, v roce 2020 to již umožňuje třináct států, v osmi zemích může očkovat přímo lékárník (Dánsko,

Francie, Norsko, Irsko, Portugalsko, UK, Řecko, Švýcarsko). V Polsku a Itálii se začalo v lékárnách očkovat díky pandemii covid-19.

Pro lepší ilustraci zde uvedu konkrétní průběhy cest zavádění očkování v lékárnách ve vybraných zemích. V Portugalsku došlo od roku 2007 k právnímu rozšíření kompetencí lékárníků včetně očkování. Od roku 2008 začal probíhat tréninkový program. Očkující lékárníci musí nejprve absolvovat jednodenní kurz včetně praktického tréninku očkování a kurzu první pomoci. Po pěti letech je nutnost tento kurz opakovat. Celkem je zapojeno 78 % lékáren. Výsledkem je proočkovanost populace nad 65 let vakcínou proti chřipce dosahující 75 %. Proti nemoci covid-19 zde lékárníci očkují v očkovacích centrech. Irsko zahájilo v roce 2008 tvorbu strategie, v roce 2009 docházelo k proškolení lékárníků. A to prezenční (první pomoc, jednodenní praktický seminář aplikace léků) i on-line formou (4 hodiny trvající kurz na téma zvládnutí anafylaxe, 2 hodiny trvající kurz o očkování a každoročně se opakující 2hodinový on-line kurz o očkování proti chřipce). Až v roce 2011 se podařilo aplikaci vakcín v lékárnách umožnit legislativně. Data ukazují, že proočkovanost proti chřipce se od té doby zvýšila téměř o 50 %.

Lékárníci mohou očkovat také proti nemoci covid-19. Ve Švýcarsku zařadili v roce 2017 trénink očkování do pregraduálního studia. Kurz má 3 části. On-line výuka zahrnuje informace o očkování, typech vakcín, očkovacím kalendáři a je zakončena testem. Dále praktická výuka první pomoci, aplikace vakcín a techniky odběru krve včetně náviku zavádění žilního vstupu. Je nutné kurz absolvovat vždy v intervalu 2 let. Lékárníci zde mohou také očkovat proti covid-19.

Ve Francii v roce 2017 zahájili pilotní projekt a od roku 2019 již lékárníci očkují napříč celou Francií. K této kompetenci potřebují absolvovat jednodenní kurz teorie i praxe a management anafylaxe, tento kurz není povinnost obnovovat. Lékárníci i zde mohou očkovat proti nemoci covid-19. Je zde velká podpora průmyslových

firem, které se podílí na popularizaci očkování v lékárnách.

Jako poslední zemi zde zmíním Norsko, kde také v roce 2017 zahájili pilotní projekt, kterého se zúčastnilo 23 lékáren. Začínali nejdříve jen očkováním proti chřipce. V roce 2018 už bylo zapojeno 260 lékáren, které očkovaly i jiné vakcíny, i když ta chřipková byla stále majoritně zastoupena. V roce 2019 byl zachován zvyšující se trend a očkování pacientům nabízelo již 600 lékáren, které očkovaly všechny pacienty s platným receptem. Výsledná data ukazují nárůst proočkovanosti proti chřipce během těchto 2 let o 20 %, za povšimnutí stojí také trojnásobný nárůst očkování proti klíšťové encefalitidě oproti roku 2016. V roce 2020 mají už sami lékárníci možnost předepsat pacientovi vakcínu proti chřipce a následně ji aplikovat. K této kompetenci jim stačí on-line

kurz a samostudium v rozsahu cca 6 hodin, vzdělávání je zakončeno online testem. Pro samotné očkování se kurz skládá z on-line i prezenční formy včetně praktického nácviku očkování a první pomoci. Zakončený je rovněž on-line testem a není potřeba jej obnovovat. Očkuje se již v 91 % všech lékáren v zemi, a to pouze neživými vakcínami – chřipka, žloutenka, HPV, vzteklin, klíšťová encefalitida, tetanus, covid-19.

Závěrem je třeba připomenout, že aplikace vakcín v lékárnách nikdy nebyla navržena proto, aby nahradila existující očkování v ambulancích, ale aby jej doplnila. Usnadnila tak přístup lidí k očkování, a přispěla tím i k lepší ochraně obyvatelstva.

Budoucnost lékárenství je v rozšiřování kompetencí, které budeme pacientům poskytovat. Předsednictvo spolku Mladých lékární-

ků si stanovilo za cíl pracovat na vizi „Mladý lékárník 2030“, jejíž čtyři body jsem se snažila přiblížit v tomto úvodníku. Záleží na každém jednotlivém lékárníkovi, jakým směrem se náš obor bude ubírat. Každý jednotlivý výdej léků, případně každá poskytnutá rada ovlivňuje to, jak jsme vnímáni veřejností a s jakou důvěrou se na nás obrací a bude obracet. Lékárníci jsou totiž nejen odborníky na léky, ale též poskytovatelé zdravotní péče v první linii, jejíž jsou integrální součástí. Rozšířením rozsahu jejich práce bude v konečném důsledku podpořen jejich přínos veřejnému zdraví a možná přispění ke změně pohledu na lékárníky jako zdravotnické profesionály.

PharmDr. Lenka Burgetová
za spolek Mladí lékárníci